

se eller gennemgang af tidsskrifterne efter 1840, hverken de almene, de specifikke eller de videnskabelige. Til gengæld får vi den obligatoriske gennemgang af skønlitteraturen og i tilgift af de populære og illustrerede mediers vækst og ikke mindst af udviklingen af teknikkerne til deres frembringelse.

Dette er en bog med mange løse ender og uformidlede valg. På nyhedsfronten er der langt mellem snapsene, på illustrationssiden er der kortere. Dette tyder vel på, at det er et alment læsende publikum, man har i tankerne med værket, og som sådant er det måske fyldestgørende.

Claus Møller Jørgensen

Bjørn Kullmann og Steen Ousager: *Brasilianske forbindelser. Dansk virke i Brasilien gennem 400 år. 1-2.* (Odense Universitetsforlag, 1996). 588 s., 400 kr.

Dette prægtige værk om Danmark og Brasilien er skrevet i et utraditionelt samarbejde mellem en historiker og en erhvervsmand. Steen Ousager er arkivar ved Landsarkivet for Fyn, og Bjørn Kullmann er fhv. generalkonsul og mangeårig dansk erhvervsleder i São Paulo. Det er der kommet et rigtig godt resultat ud af. På smukkeste vis forenes grundig forskning i trykte og utrykte kilder med et indgående kendskab til Brasilien og især dansk erhvervsliv i landet. Så glem alt om sambarytmer, fodbold og hvide sandstrande – værket handler især om dansk erhvervsliv i Brasilien i det 20. århundrede, men der er også stof til dansk social- og politisk historie.

Første del dækker ganske vist perioden 1500-1828. Men det bliver hurtigt klart, at kontakterne mellem Danmark og den portugisiske koloni var så sporadiske, at undertitlens »gennem 400 år« er en tilsnigelse. Den danske interesse for Brasilien knytter sig især til tiden ef-

ter 1807, hvor det portugisiske hof flyttede til Rio og derved drog landet ind i den vestlige sfære. Med Brasiliens uafhængighed i 1822 øgedes interessen i udlandet og i Danmark, en interesse, der foreløbig kulminerede med en dansk-brasiliansk handelsaftale i 1828.

I årene 1819-1970 er over 4.000 danskere udvandret til Brasilien. Hvervekampagner i flere bølger i det 19. århundrede fik især afskedigede militære, bønder og arbejdere til at søge et nyt og bedre liv i Brasilien. Det nye, fjerne land med en konstitutionel forfatning tiltrak også politisk forfulgte som Uwe Jens Lornsen, der opholdt sig i Rio i 1833-37, samt den republikansk-sindede friser Harro Haring, der, udvist af flere lande, drog til Rio i midten af 1850'erne. Kriminelle blev sendt samme vej. Mellem 1864 og 1905 »hjalp« Københavns Politi i alt 1100 forbrydere til udlandet, herunder Brasilien. Mange endte som fattige arbejdere på f.eks. kaffeplantager.

Fra omkring 1. Verdenskrig blev det især danske erhvervsfolk og ingeniører, der drog ud i forventning om kæmpefortjenester. De mange engagementer, som f.eks. danske entreprenørvirksomheder som Christiani & Nielsen, Kampfax, F.L. Smidth o.a. har haft i Brasilien, er godt beskrevet, uden at bogen dermed bliver noget »hyldestskrift« til dansk industri. Forankringen i Brasiliens historie er overalt solid, og værket er derfor også en glimrende introduktion til landets udvikling. I en halv snes gode »profiler« portrætteres desuden berømte dansk-brasilianere. Det gælder f.eks. Henning Boilesen, der emigrerede i 1945 og nåede helt til tops i brasiliansk erhvervsliv. I 1971 blev han likvideret af guerillaer for sin støtte til militærregimet.

Bogen er velstruktureret og kan også bruges som håndbog. Der er desuden gode kort og illustrationer, en nyttig års-

talsliste (nej, Danmark kom ikke med i EF i 1970!), gode tabeller og bilag samt personregister. Ikke færre end 30 sider med henvisninger og noter bevidner desuden arbejdets soliditet, men der er grund til at følge notetallene nøje. I notedelen er flere kapitelangivelser indføjlet forkert (f.eks. s. 542: kap. 8 er fak-

tisk kap. 7), og helt galt er det gået i teksten s. 62, hvor notetallene pludselig springer fra nr. 99 til nr. 180, så brugen af noterne i resten af 1. del hæmmes stærkt. Bemærk tillige, at samtlige tabeller i første bind findes to sider senere end det angivne i oversigten (s. 508).

Kenn Tarbensen

OLDTID OG MIDDELALDER

Henrik Lerdam: *Danske len og lensmænd 1370-1443*. (Skrifter udgivet af Institut for historie ved Københavns universitet, bd. 18). (Museum Tusulanums Forlag, 1996). 171 s.

Henrik Lerdams hermed udgivne speciale udfylder et hul i dansk senmiddelalderforskning. Kr. Erslev dækkede i forbindelse med sin berømte disputats lensforholdene 1513-96 og siden har Jens E. Olesen og Harry Christensen dækket perioden 1434-1481 med tilbageblik. Så nu mangler vi blot (og mærkværdigvis) kong Hans' periode, idet oplysningerne for tiden før 1370 forekommer så spredt i kildematerialet, at det næppe er muligt at sige noget blot nogenlunde dækkende om lensbesiddelse og dertil knyttede forhold.

Lerdam følger smukt i Erslevs spor, idet forholdene omkring lenene skal bruges til at sige noget om forholdet mellem kongemagt og aristokrati (samt til at kaste lys »ikke mindst på adelens indbyrdes magtkampe«). Til belysning af dette undersøges forleningsvilkårene samt lensmændenes rekruttering socialt og geografisk og også politisk, idet der lægges stor vægt på at fastslå, hvilke lensmænd der var rigsrådsmedlemmer, for at søge at fastslå rådsmedlemmernes samlede betydning i lensforvaltningen.

Når undersøgelsen forfølges helt frem til 1443, trods de tidligere lensundersøgelser, skyldes det et ønske om at nå frem til et tidspunkt, hvor dønningerne efter Erik af Pommerns afsættelse må antages at have lagt sig. I tilgift til en undersøgelse af forholdene i kongeriget får vi også en undersøgelse af danske og andre indvandrede lensbesiddere i Sverige og Norge samt af danskere i Sønderjylland – med samt en væsentlig diskussion af det klassiske problem om det udenlandske indslag i Sveriges forvaltning til forskellige tider.

Et sådant projekt stiller store krav til kildematerialet og/eller tidligere forskning. Ud over en kortlægning af, hvem der sad på lenene, skal det fastslås, hvem der sad i rigsrådet, og de involveredes godsrigdom og slægtsforhold samt deres hjemsted i Danmark skal bestemmes. Hertil kommer, at det bliver vigtigt at kunne udskille de mange personer, der tilhører (oprindeligt) tyske slægter, idet (nogle af) disse må antages alene at skyldes kongemagten deres positioner. Rent praktisk har forfatteren puttet alle disse oplysninger i en database, hvilket givetvis forstærker behovet for at få gjort oplysningerne om de enkelte personer entydige.

Et sådant behov/ønske følger selvfølgelig også af undersøgelsens design.